

Byla C-784/23

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2023 m. gruodžio 19 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Riigikohus (Estija)

Sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2023 m. gruodžio 19 d.

Kasatorės:

OÜ Voore Mets

AS Lemeks Põlva

Kita kasacinio proceso šalis:

Keskkonnaamet (Aplinkos apsaugos agentūra)

Pagrindinės bylos dalykas

OÜ Voore Mets skundas, kuriame reikalaujama atlyginti žalą, patirtą dėl to, kad miško kirtimo darbai *Keskkonnaamet* nurodymu buvo sustabdyti, ir *AS Lemeks Põlva* skundas, kuriame prašoma pripažinti *Keskkonnaamet* sprendimus neteisėtais.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Prašyme priimti prejudicinį sprendimą, pateiktame remiantis SESV 267 straipsnio trečia pastraipa, prašoma išaiškinti 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL L 20, 2014, p. 7) 2 straipsnį, 5 straipsnio a, b ir d punktus ir 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečią įtrauką.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos 5 straipsnio a, b ir d punktai turi būti aiškinami taip, kad juose nustatyti draudimai taikomi tik tiek, kiek tai būtina siekiant išlaikyti atitinkamų rūšių populiacijas tokiu lygiu, kuris, kaip tai nustatyta šios direktyvos 2 straipsnyje, visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, su sąlyga, kad paukščių žudymas ar trikdymas, jų lizdų ar kiaušinių naikinimas ar pažeidimas nėra veiksmo tikslas?
2. Ar Direktyvos 2009/147 5 straipsnio a, b ir d punktai, siejami su šios direktyvos 2 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad šiomis nuostatomis draudžiami veiksmai paukščių perėjimo metu yra tyčiniai, be kita ko, , jeigu remiantis moksliniais duomenimis ir atskirų paukščių stebėjimais galima preziumuoti, kad miške, kurį ketinama visiškai iškirsti (plynasis kirtimas), lizdus suka maždaug dešimt paukščių porų viename hektare, tačiau nenustatyta, kad kirtimo teritorijoje lizdus suka nepalankios būklės paukščių rūšių individai?
3. Ar Direktyvos 2009/147 5 straipsnio a, b ir d punktai, siejami su šios direktyvos 2 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad šiomis nuostatomis draudžiami veiksmai paukščių perėjimo metu, be kita ko, yra tyčiniai, jeigu remiantis moksliniais duomenimis ir atskirų paukščių stebėjimais galima preziumuoti, kad miške, kuriame numatoma iškirsti tik dalį medžių (atvejinis kirtimas), lizdus suka maždaug dešimt paukščių porų viename hektare, tačiau nėra jokio pagrindo manyti, kad kirtimo teritorijoje lizdus suka nepalankios būklės paukščių rūšių individai?
4. Ar Direktyvos 2009/147 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka, siejama su šios direktyvos 2 straipsniu, gali būti aiškinama taip, kad ją atitinka valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama nukrypti nuo šios direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktuose nustatytų draudimų, kad paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu būtų galima vykdyti plynus kirtimus siekiant išvengti didelės žalos miškui, kaip nuosavybės objektui?
5. Ar Direktyvos 2009/147 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka, siejama su šios direktyvos 2 straipsniu, gali būti aiškinama taip, kad ją atitinka valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama nukrypti nuo šios direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktuose nustatytų draudimų, kad paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu būtų galima vykdyti atvejinius kirtimus siekiant išvengti didelės žalos miškui, nuosavybės objektui?
6. Jei pagal Direktyvą 2009/147 paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu neleidžiama vykdyti plynų miško kirtimų siekiant išvengti didelės žalos miškui, kaip nuosavybės objektui: ar toks reglamentavimas atitinka Europos

Sajungos pagrindinių teisių chartijos 16 ir 17 straipsnius ir ar jis taikomas net ir tuo atveju, jei kirtimai nedaro poveikio nepalankios būklės paukščių rūšims?

7. Jei pagal Direktyvą 2009/147 paukščių perėjimo ir jauniklių auginimo metu neleidžiama vykdyti atvejinių miško kirtimų siekiant išvengti didelės žalos miškui, kaip nuosavybės objektui: ar toks reglamentavimas atitinka Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 16 ir 17 straipsnius ir ar jis taikomas net ir tuo atveju, jei kirtimas nedaro poveikio nepalankios būklės paukščių rūšims?

Nurodyti tarptautinės teisės aktai

1979 m. rugsėjo 19 d. Berne pasirašyta Konvencija dėl Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos (OL L 38, 1982, p. 3; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 14 t., p. 282), 6 straipsnis ir 9 straipsnio 1 dalis

Nurodyti Sąjungos teisės aktai

2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL L 20, 2014, p. 7, toliau – Paukščių apsaugos direktyva), 2 straipsnis, 5 straipsnio a, b ir d punktai ir 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka

1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL L 206, 1992, p. 7; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 102; toliau – Buveinių direktyva), 12 straipsnis

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – Chartija), 16 ir 17 straipsniai

Nurodyta Sąjungos jurisprudencija

2021 m. kovo 4 d. Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2021:166)

Generalinės advokatės J. Kokott išvada sujungtose bylose *Föreningen Skydda Skogen ir kt.* (C-473/19 ir C-474/19, EU:C:2020:699)

2006 m. gegužės 18 d. Sprendimas *Komisija / Ispanija* (C-221/04, EU:C:2006:329)

2023 m. kovo 2 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Miškų tvarkymas ir gera praktika)* (C-432/21, EU:C:2023:139)

2012 m. sausio 26 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija* (C-132/11, nepaskelbtas Rink., EU:C:2012:44)

Nurodyti nacionalinės teisės aktai

Loomakaitseseadus (Gyvūnų apsaugos įstatymas, toliau – *LoKS*), 7 straipsnio 1 dalies 3 punktas

Looduskaitseseadus (Gamtos apsaugos įstatymas, toliau – *LKS*), 55 straipsnio 3 dalies 4 punktas ir 6¹ dalis

Keskkonnaseadustiku üldosa seadus (Aplinkos apsaugos kodekso bendroji dalis, toliau – *KeÜS*), 4 straipsnis, 5 straipsnis, 11 straipsnio 1 dalis

Korrakaitseseadus (Policijos ir viešosios tvarkos įstatymas, toliau – *KorS*), 5 straipsnis

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 Pirmoje pagrindinėje byloje *OÜ Voore Mets* (toliau – *Voore Mets*) 2021 m. pavasarį pagal registruotą pranešimą apie ūkininkavimą miške jai priklausančiame žemės sklype atliko miško kirtimo darbus.
- 2 2021 m. gegužės 17 d. nurodymu *Keskkonnaamet*, remdamasi *LoKS* 7 straipsnio 1 dalies 3 punktu, nurodė sustabdyti miško kirtimo darbus šiame sklype iki 2021 m. gegužės 21 d., kad būtų apsaugoti perintys paukščiai. Nurodyme teigiama, kad moksliskai įrodyta, jog kiekviename miške peri bent viena paukščių pora viename hektare, todėl toliau vykdant kirtimus kyla realus pavojus, kad bus sutrikdytas paukščių perėjimas ir jauniklių auginimas, sunaikinti ar pažeisti lizdai.
- 3 2021 m. gegužės 21 d. nurodymu *Keskkonnaamet* nurodė sustabdyti miško kirtimą minėtame žemės sklype iki 2021 m. liepos 31 d. Ji nurodė, kad 2021 m. gegužės 21 d., atliekant patikrinimą vietoje, sklype buvo pastebėti paukščiai, kurie, labai tikėtina, lizdus suka šioje teritorijoje, t. y. žaliosios pečialindos, paprastosios karietaitės, juodieji strazdai, strazdai giesmininkai ir kikiliai. Taip pat nustatyti du tikėtini perėjimai: genio iškirtoje landoje buvo aptiktas bukučių lizdas, taip pat stebėta juodagalvių sniegenų pora. Atitinkamame žemės sklype yra daug tuščiavidurių medžių, kuriuose paukščiai gali sukurti lizdus, tačiau atliekant patikrinimą vietoje jų nebuvo pastebėta. Siekiant užtikrinti vėlai perinčių paukščių apsaugą, miško kirtimas buvo sustabdytas iki liepos 31 d.
- 4 *Voore Mets* pateikė *Tallinna Halduskohus* (Talino administracinis teismas) skundą, kuriame reikalavo atlyginti 2403,52 EUR dydžio žalą, patirtą sustabdžius miško kirtimo darbus remiantis 2021 m. gegužės 17 d. ir 21 d. *Keskkonnaamet* nurodymais. Žalą, *Voore Mets* teigimu, sudaro miškų ūkio technikos transportavimo išlaidos ir dėl nutrauktų darbų negautas pelnas. *Tallinna Halduskohus* 2022 m. sausio 18 d. sprendimu *Tallinna Halduskohus* atmetė skundą. Jis nustatė, kad 2021 m. gegužės 17 d. nurodymas buvo teisėtas, o 2021 m. gegužės 21 d. nurodymas buvo neteisėtas dėl neproporcingų apribojimų.

Teismo nuomone, pareiškēja tariamą pelną galėjo prarasti tik dėl teisėto 2021 m. gegužės 17 d. nurodymo.

- 5 *Voore Mets* pateikė apeliacinį skundą, kuriame prašė panaikinti administracinio teismo sprendimą ir patenkinti jos skundą. 2022 m. gegužės 11 d. sprendimu *Tallinna Ringkonnakohus* (Talino apeliacinis teismas) atmetė apeliacinį skundą ir paliko galioti administracinio teismo sprendimą.
- 6 Antroje pagrindinėje byloje *AS Lemeks Põlva* (toliau – *Lemeks Põlva*) iš miško sklypo savininko įsigijo teisę kirsti ten augantį mišką. *Keskkonnaamet* patvirtino 2021 m. gegužės 4 d. pranešimus apie ūkininkavimą miške, kuriais remiantis šiame žemės sklype buvo leista vykdyti atvejinius miško kirtimus 1 zonoje ir plynus kirtimus 2, 4, 5 ir 6 zonose.
- 7 2021 m. gegužės 21 d. nurodymu *Keskkonnaamet* nurodė laikinai sustabdyti medžių kirtimą minėtame sklype iki 2021 m. gegužės 26 d., kad būtų apsaugoti perintys paukščiai. Nurodyme teigiama, kad kiekviename miške peri bent viena paukščių pora viename hektare. Tęsiant miško kirtimą kyla realus pavojus, kad gali būti sutrikdytas paukščių perėjimas ir jauniklių auginimas, sunaikinti ar pažeisti lizdai.
- 8 2021 m. gegužės 26 d. nurodymu *Keskkonnaamet* nurodė nebekirsti medžių minėtame žemės sklype iki 2021 m. liepos 15 d. Nurodyme nurodyta, kad stebėjimo metu nustatyta, jog teritorijoje lizdus tikrai suka didieji margieji geniai ir kikiliai, tikriausiai – didžiosios zylės ir euraziniai kėkštai, galbūt – pilkosios pečialindos, žaliosios pečialindos, sodinės devynbalsės, paprastosios karietaitės, erškėtžvirbliai ir paprastosios liepsnelės.
- 9 *Lemeks Põlva* pateikė *Tartu Halduskohus* (Tartu administracinis teismas) skundus, kuriuose prašė pripažinti 2021 m. gegužės 21 d. ir 26 d. *Keskkonnaamet* nurodymus neteisėtais. *Tartu Halduskohus* 2022 m. gegužės 18 d. sprendimu skundus iš dalies patenkino ir pripažino 2021 m. gegužės 27 d. *Keskkonnaamet* nurodymą neteisėtu.
- 10 Apeliaciniu skundu *Keskkonnaamet* prašė panaikinti administracinio teismo sprendimą tiek, kiek juo buvo patenkinti skundai. Savo ruožtu *Lemeks Põlva* apeliaciniu skundu prašė panaikinti administracinio teismo sprendimą tiek, kiek juo skundai buvo atmesti. 2023 m. kovo 23 d. sprendimu *Tartu Ringkonnakohus* (Tartu apeliacinis teismas) atmetė *Lemeks Põlva* apeliacinį skundą, patenkino *Keskkonnaamet* apeliacinį skundą ir panaikino administracinio teismo sprendimą tiek, kiek juo skundas buvo patenkintas.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

- 11 Kasaciniu skundu *Voore Mets* prašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo sprendimą, skundą tenkinti ir priteisti iš kitos kasacinio proceso šalies

2403,52 EUR dydžio žalos atlyginimą arba, alternatyviai, teismo nustatyto dydžio žalos atlyginimą.

- 12 Ji teigia, kad pranešimas apie ūkininkavimą miške suteikia teisę kirtimus vykdyti dvylikos mėnesių laikotarpiu, tačiau nurodymu sustabdyti kirtimą ši teisė buvo pažeista. Ji atliko kirtimą žinodama, kad tai nepadarys neproporcingai didelės žalos paukščiams. Ankstesnė jurisprudencija sukėlė pagrįstus lūkesčius, kad medžių kirtimas paukščių perėjimo metu nebus laikomas tyčiniu trikdymu ar lizdų naikinimu.
- 13 LKS 55 straipsnio 6¹ dalies tikslas nėra nustatyti bendrą ir visapusišką draudimą kirsti mišką viso paukščių perėjimo sezono metu. Kad būtų galima taikyti *LoKS* 7 straipsnio 1 dalies 3 punktą, turi būti nustatytas objektyviai įrodytas pavojus. Tai, kad viename miško hektare yra bent viena paukščių pora, nėra realus ir tiesioginis pavojus. Pagal Buveinių direktyvą ir Paukščių apsaugos direktyvą yra taikomi skirtingi apsaugos lygiai. Pirmoji saugo nykstančias buveines ir rūšis, antroji – visus paukščius. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas dar nėra išaiškinęs [sąvokos] „tyčia“, kaip ji suprantama pagal Paukščių apsaugos direktyvą.
- 14 Nurodymas neproporcingas, nes iškirtimas paveikė tik 0,2 % perinčių paukščių. Savininkas privalo per penkerius metus miško plotą vėl apželdinti mišku. Dėl įsipareigojimo atsodinti mišką paukščiams visada yra tinkamo miško lizdams sukurti tuo atveju, jei ankstesniais metais senojoje lizdavietėje buvo iškirstas miškas. *Keskkonnaamet* neatsižvelgė į ekonominius ir socialinius aspektus (Paukščių apsaugos direktyvos 2 straipsnis).
- 15 *Lemeks Põlva* kasaciniame skunde prašo panaikinti visą *Tartu Ringkonnakohus* sprendimą, iš dalies panaikinti *Tartu Halduskohus* sprendimą ir visiškai patenkinti skundus arba grąžinti bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.
- 16 Draudimas kirsti mišką vien dėl to, kad paukščiai gali būti trikdomi perėjimo metu, yra neproporcingas ir neatitinka Paukščių apsaugos direktyvos tikslo. Paukščių apsaugos direktyvos ir Buveinių direktyvos tikslai ir apsaugos lygiai skiriasi. Sustabdyti miško kirtimus galima nurodyti tik nustačius paukščių perėjimo faktą. Iki pateikdama 2021 m. gegužės 21 d. nurodymą kita kasacinio proceso šalis apskritai nebuvo nustačiusi, kad šiame sklype būtų perėję paukščiai.
- 17 *Keskkonnaamet* paukščių trikdymo vengimą reglamentavo griežčiau arba taip pat griežtai, kaip ir I apsaugos kategorijai priskiriamų paukščių rūšių atveju. Aptiktos paukščių rūšys nėra nei jautrios trikdymui, nei saugomos. Jei neabejotinai ar tikėtinai nustatomas paukščio lizdas, kita kasacinio proceso šalis neturi teisės taikyti bet kokios apimties apribojimų. Nėra moksliskai įrodyta, kad miško kirtimas vasaros pradžioje yra pagrindinė ir reikšminga kai kurių paukščių rūšių populiacijos mažėjimo priežastis.

- 18 *Voore Mets* ir *Lemeks Põlva* paprašē *Riigikohus* nesikreipti ģ Europos Sajungos Teisingumo Teismā su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Jų nuomone, šioje byloje turētų būtĳ remiamasi generalinēs advokatēs išvada byloje *Skydda Skogen*.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 19 *Riigikohus* administracinių bylų kolegija mano, kad, norint priimti sprendimą šiose sujungtose bylose, turi būtĳ priimtas prejudicinis sprendimas dėl Paukščių apsaugos direktyvos aiškinimo ir galiojimo kontrolēs.
- 20 *Voore Mets* pagal pranešimus apie ūkininkavimą miške ketino vykdyti plynus kirtimus, t. y. kirtimus, kai per metus miško sklype iškertami visi medžiai, išskyrus sėklinius medžius ir senus medžius, būtinus floros ir faunos įvairovei užtikrinti. *Lemeks Põlva* taip pat ketino vykdyti daugiausia plynus kirtimus, tačiau vienoje zonoje ketino vykdyti ir atvejinius kirtimus. Atvejinis kirtimas atliekamas siekiant padidinti miško vertę, reguliuoti jo tankumą ir sudėtį bei sudaryti sąlygas panaudoti artimiausiu metu nukrisiančių medžių medieną. Iškertama tik ta medžių dalis, kuri atitinka atsakingo ministro įsakymu nustatytą kiekį.
- 21 Pagal *LoKS* 7 straipsnio 1 dalies 3 punktą reguliavimo institucija turi teisę sustabdyti miškininkystės darbus laukinių gyvūnų veisimosi sezono metu. *LoKS* 7 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta, kad siekiant užtikrinti *LKS* 55 straipsnio 6¹ dalyje nustatytų draudimų laikymąsi, be kita ko, gali būtĳ nurodyta nutraukti miško kirtimo darbus, jei yra konkretus pavojus, kad šie draudimai bus pažeisti. Pagal *LKS* 55 straipsnio 6¹ dalies 1 punktą draudžiama tyčia naikinti ir pažeisti lizdus bei kiaušinius arba pašalinti lizdus; pagal šios dalies 2 punktą draudžiama tyčia trikdyti paukščius, ypač perėjimo ir jauniklių auginimo metu. *LKS* 55 straipsnio 3 dalies 4 punktas ir 6¹ dalis leidžia žudyti II ar III apsaugos kategorijų gyvūnų rūšių individus, įskaitant paukščius, taip pat trikdyti paukščius ar pažeisti jų lizdus ir kiaušinius išimtiniais atvejais, jei tai būtina siekiant išvengti žalos svarbiems žemės ūkio pasėliams, gyvuliams, žuvų ūkiams ar kitam svarbiam turtui.
- 22 *LoKS* 7 straipsnio 1 dalies 3 punktu ir *LKS* 55 straipsnio 6¹ dalimi ģ nacionalinę teisę perkelti, be kita ko, Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktai. Šalys *Riigikohus* pirmiausia nesutaria dėl to, kokios aplinkybės turi būtĳ nustatytos, kad plyni ir atvejiniai miško kirtimai patektų ģ *LKS* 55 straipsnio 6¹ dalyje nustatyto draudimo taikymo sritį ir kad šioje nuostatoje nurodyti veiksmai būtų kvalifikuojami kaip tyčiniai. Ginčas vyksta ir dėl to, kaip turi būtĳ įrodyta, kad iškirstiname miške yra perinčių paukščių, kaip turi būtĳ įvertintas pavojus paukščiams, jų lizdams ir kiaušiniams ir kokios apimties bei kiek trunkančių apribojimų reikia norint išvengti šio pavojaus.
- 23 Europos Sajungos Teisingumo Teismas dėl Paukščių apsaugos direktyvos jau yra išaiškinęs, kad:

- 5 straipsnyje numatyti draudimai taikomi visų į direktyvos taikymo sritį *ratione loci* patenkančių rūšių laukiniams paukščiams (*Skydda Skogen*, 33 ir paskesni punktai);
 - kriterijai, kuriais remdamosi valstybės narės galėtų nustatyti direktyvoje nustatytų draudimų išimtis, turi būti pakankamai aiškiai ir tiksliai išdėstyti nacionaliniuose teisės aktuose (Sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-192/11, 56 punktas);
 - visos valstybių narių nuo 5 straipsnio nukrypti leidžiančios nuostatos turi atitikti 9 straipsnyje nustatytas sąlygas, įskaitant bendrąją sąlygą, kad nėra kito priimtino sprendimo, ir 9 straipsnio a–c punktuose išvardytas išimtis (C-432/21, 80 ir paskesni punktai).
- 24 Dėl Buveinių direktyvos, kurios pagrindiniai tikslai yra apsaugoti nykstančias rūšis, įskaitant paukščių rūšis, ir jų buveines (6 konstatuojamoji dalis), Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, kad:
- 12 straipsnio [1 dalies] a–c punktuose nustatyti draudimai iš principo galėtų būti taikomi ir tokiai priemonei, kaip miškininkystės priemonė, kurios tikslas akivaizdžiai nėra tam tikros gyvūnų rūšies individų gaudymas ar žudymas, jų trikdymas arba tyčinis kiaušinių naikinimas ar surinkimas;
 - šiose nuostatose numatyto apsaugos režimo įgyvendinimas nepriklauso nuo to, ar konkreti priemonė yra susijusi su rizika, kad ji turės neigiamą poveikį atitinkamų rūšių apsaugos būklei;
 - šiose nuostatose nurodyti veiksmai yra tyčiniai ir tuo atveju, kai veikia įvykdęs asmuo tik taikstosi su nuostatose nurodytomis pasekmėmis (*Skydda Skogen*, 50 ir paskesni punktai; *Komisija / Ispanija*, C-221/04, 71 punktas).
- 25 Kadangi šioje byloje nagrinėjamos rūšys nėra įtrauktos į Buveinių direktyvos IV priedo a punktą, teisinis ginčas turi būti sprendžiamas pagal Paukščių apsaugos direktyvą. Nepaisant nurodytų Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimų, šioje byloje iškilo klausimų, į kuriuos Paukščių apsaugos direktyva ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija nepateikia aiškaus atsakymo. Net jei abiejų direktyvų draudimų formuluotės įgyvendina 1979 m. rugsėjo 19 d. Berne pasirašytos Konvencijos dėl Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos 6 straipsnį, *Riigikohus* nėra pakankamai tikras,
- ar „tyčia“ pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį turi būti aiškinama taip pat, kaip ir pagal Buveinių direktyvos 12 straipsnį;
 - jei „tyčia“ pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį taip pat apima taikstymąsi su paukščių žudymu ar trikdymu arba jų lizdų ar kiaušinių naikinimu ar pažeidimu – kokių aplinkybių pakanka, kad būtų galima laikyti, jog toks taikstymasis įvyko;

- ar Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečioje įtraukoje esanti frazė „siekiant apsaugoti nuo didelės žalos <...> miškus“ leidžia nukrypti nuo 5 straipsnyje nustatytų draudimų tam, kad būtų išvengta didelės žalos miškininkystės srityje, ir ar tokia žala gali būti pajamų iš miško kirtimo praradimas arba pernelyg didelis jų sumažėjimas.
- 26 Tai, kad Paukščių apsaugos direktyvos 5 ir 9 straipsniai šiais klausimais nėra aiškūs, be kita ko, nurodyta generalinės advokatės išvadoje byloje *Skydda Skogen*, kuria Teisingumo Teismas aiškiai nesivadovavo, bet ir neatmetė. Generalinė advokatė pažymėjo, kad Paukščių apsaugos direktyvos taikymo sritis yra plati, nes ji saugo visus laukinius paukščius, įskaitant ir tuos, kuriems negresia pavojus. Paukščių apsaugos direktyvos tikslas nėra užtikrinti griežtą apsaugą, t. y. kiekvieno individo apsaugą. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 2 straipsnį valstybės narės imasi reikiamų priemonių visų Europos paukščių rūšių populiacijoms palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba stengiasi šių rūšių populiacijas priartinti prie tokio lygio. Tuo pat metu Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnyje nustatytos leidžiančių nukrypti nuostatų taikymo sąlygos yra dar siauresnės nei Buveinių direktyvos 12 straipsnyje. Dėl šių priežasčių, jei neigiamo poveikio paukščiams neketinama daryti, o tik su juo taikstomasi, Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio a, b ir d punktuose nustatyti draudimai, generalinės advokatės nuomone, iš esmės taikomi tik tiek, kiek tai būtina, kad būtų išlaikytas šios direktyvos 2 straipsnyje nurodytas atitinkamų rūšių lygis (generalinės advokatės išvados 70 ir paskesni punktai).
- 27 Kitos valstybės narės yra reglamentavusios įvairias draudimo daryti neigiamą poveikį paukščiams miškininkystės srityje išimtis – be Lenkijos (žr. C-432/21), taip pat pavyzdžiui, Vokietija (žr. *Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege* (Gamtos apsaugos ir kraštovaizdžio tvarkymo įstatymas), 45 straipsnio 7 dalis). Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nėra suformulavęs savo pozicijos, ar sutinka su Komisijos argumentu, kad bylos *Skydda Skogen* paaiškinimai dėl tyčios taikomi Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio b ir d punktams (C-432/21, 33 punktas).
- 28 *Riigikohus* nuomone, nekyla jokių pagrįstų abejonių dėl to, kad paukščių perėjimo metu vykdomi plyni kirtimai daugiau ar mažiau neabejotinai lems lizdų ir kiaušinių sunaikinimą, išsiritusių paukščių jauniklių žūtį ir paukščių trikdymą, jei yra pagrindo manyti, kad miško sklype lizdus suka daug paukščių. Jei vykdomas plyną kirtimą – žinant ar nežinant – nukertamas medis, kuriame yra lizdas, šis lizdas neišvengiamai sunaikinamas. Net jei medis, kuriame yra lizdas, lieka augti, pavojų perintiems paukščiams kelia ne tik trikdantis triukšmas, bet ir ankstesnės buveinės praradimas. Vykdomi atvejinius kirtimus, paukščių lizdų sunaikinimo ir paukščių jauniklių žūties rizika yra mažesnė, nes iš miško selektyviai pašalinama tik dalis medžių.

- 29 Neigiamo poveikio paukščiams rizikos vertinimas yra prognoze paremtas sprendimas (žr. kolegijos sprendimo Nr. 3-17-1545/81 26–27 punktus), o tai neišvengiamai reiškia, kad reikia įvertinti neigiamų pasekmių atsiradimo tikimybę. Norint įgyvendinti LKS 55 straipsnio 6¹ dalyje nustatytus draudimus pasitelkiant *LoKS* 7 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatas, absoliutus ar beveik absoliutus tikrumas nėra būtinas. Pakanka konkrečiau pavojaus, t. y. situacijos, kurioje, remiantis objektyviu įrodytų aplinkybių vertinimu, galima laikyti pakankamai tikėtina, kad artimiausiu metu saugotinas teisinis interesas bus pažeistas (žr. *Keskonnaseadustiku üldosa seadus* [Aplinkos apsaugos kodekso bendroji dalis] [*KeÜS*] 5 straipsnį; *Korrakaitseadus* [Policijos ir viešosios tvarkos įstatymas] [*KorS*] 5 straipsnio 2 dalį). Norint nustatyti pavojų, nebūtina tiesioginiais įrodymais atskirai įrodyti paukščių lizdų buvimo vietas. Laikantis atsargumo principo, išvadas dėl perėjimo galima daryti ir netiesiogiai, naudojant bendrus ornitologinius duomenis ir mokslo bendruomenėje visuotinai pripažintus metodus. Remiantis miško tipu ir kai kurių individų stebėjimais, galima daryti išvadą, kad paukščiai peri perėjimo metu, net jei miško valdytojas nepastebėjo paukščių tam tikru stebėjimo metu.
- 30 Pirmųjų skubiųjų nurodymų (2021 m. gegužės 17 ir 21 d.) motyvuose *Keskonnaamet*, remdamasi moksliniais duomenimis, nurodė, kad Estijos miškuose peri bent viena paukščių pora viename hektare. Galimas neigiamas poveikis nedaugeliui ne retų paukščių yra pavojus aplinkai, kuris turi būti mažinamas taikant atitinkamas atsargumo priemones (*KeÜS* 4 straipsnis, 11 straipsnio 1 dalis). Kolegijos preliminariu vertinimu, viena paukščių pora viename hektare neviršija ribos, nuo kurios miško kirtimo darbus vykdančio asmuo taikstosi su tuo, kad paukščiai bus žudomi ar trikdomi, naikinami ar pažeidžiami jų lizdai ar kiaušiniai. Jei prieš pradėdant kirsti mišką arba kirtimo metu paaiškėja, kad tokioje zonoje yra medis su lizdu, pagal LKS 55 straipsnio 6¹ dalį jo kirsti negalima. Jei iškertama likusi miško dalis, blogiausiu atveju sunaikinami likę nepastebėti pavieniai lizdai su kiaušiniais ar paukščių jaunikliais. Paukščių apsaugos direktyva nesiekia išsaugoti kiekvieną paukštį ir kiekvieną lizdą.
- 31 Vykstant teismo procesui *Keskonnaamet* teigė, kad tikėtinas paukščių skaičius kasatorių miško sklype dėl miško tipo ir amžiaus perėjimo metu buvo gerokai didesnis nei minimalus – iki 8–10 porų viename hektare, t. y. iš viso 74–93 poros sklypuose, dėl kurių vyksta ginčas. Šią prielaidą patvirtina, pavyzdžiui, tai, kad 2021 m. gegužės 21 d. stebėjimo metu *Voore Mets* kirtavietėje buvo aptiktos, tikėtina, perinčios juodagalvės sniegenos ir bukučiai. Tai, kad buvo aptikta juodagalvių sniegenų pora ir bukučių lizdas, nereiškia, kad ten neperi kiti paukščiai. Tai rodo ir paukščių stebėjimas tame pačiame sklype, nors ir už kirtimo zonos ribų. Taip pat nustatyta, kad kai kurios paukščių rūšys tikrai arba tikėtinai peri ir *Lemeks Põlva* miške.
- 32 Atsižvelgdama į šias papildomas aplinkybes, kolegija preliminariai mano, kad yra taikstomasi su tuo, jog vykdančiam plynus kirtimus perėjimo metu paukščiai žus, o jų lizdai ir kiaušiniai bus sunaikinti. Kolegija nesutinka su *Voore Mets* nuomone, kad Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nurodyti draudimai gali būti

įgyvendinami tik tuo atveju, jei valstybė narė prieš tai nustatė patenkinamą atitinkamos rūšies būklę pagal šios direktyvos 2 straipsnį. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra išaiškinęs (*Skydda Skogen*, 36 punktą), kad Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnyje nurodyti draudimai taikomi ne tik šios direktyvos I priede išvardytoms rūšims, kurioms kyla tam tikra rizika arba kurių populiacija turi tendenciją ilginiui mažėti. Vis dėlto abejotina, ar miško kirtimas gali būti laikomas tyčiniu žudymu, trikdytu, naikinimu ar pažeidimu, kaip tai suprantama pagal Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnį, jei nėra pagrindo manyti, kad miško kirtimo teritorijoje lizdus suka nykstantys paukščiai, o veiklos tikslas nėra žudyti ar trikdyti paukščius, naikinti ar pažeisti jų lizdus. Tai, kad apsaugos sistema turi būti taikoma visoms paukščių rūšims, nebūtinai reiškia, kad visi paukščiai turi būti saugomi vienodai. Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnis turi būti aiškinamas atsižvelgiant į jo tikslą, t. y. remiantis 2 straipsniu. Tik Europos Sąjungos Teisingumo Teismas gali pateikti privalomą šios problemos sprendimą. Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnio sąvoka „tyčia“ yra autonomiška. Jos turinys nėra nustatomas pagal nacionalinę teisę.

- 33 Jei ginčijami miško kirtimo darbai laikomi tyčiniu paukščių žudymu, trikdytu ar neigiamu poveikiu jiems arba jų lizdų pažeidimu ar naikinimu, šioje byloje reikia išsiaiškinti, ar pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnį leidžiama nukrypti nuo 5 straipsnio a, b ir d punktuose nustatytų draudimų. Kolegijos nuomone, yra svarių argumentų, kad šiuo atveju reikėtų svarstyti galimybę taikyti išimtį pagal 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečiąją įtrauką, pagal kurią leidžiama nukrypti nuo pirmiau minėtų draudimų, kad būtų išvengta didelės žalos miškininkystės srityje, ir kad tokia žala iš esmės gali būti ir negautos pajamos iš miško kirtimo.
- 34 Jei dėl draudimo kirsti medžius paukščių perėjimo metu ilgą laiką nebūtų įmanoma apskritai ar ekonomiškai naudingai kirsti medieną, miškui, kaip ekonominiam ištekliui, būtų padaryta didelė žala. Grįsdamos teiginius dėl nurodymų neteisėtumo kasatorės iš esmės teigė, kad tokią žalą jos gali patirti, jei kelerius metus iš eilės nebus įmanoma kirsti medžių tuo laiku, kada reikia bendrovei. Visų pirma tokia galima žala laikytina kirstino miško vertė ir negautos pajamos iš jo pardavimo, įskaitant investicijas, kurios nepasiteisino, ir ekonominę pridėtinę vertę, atsiradusią dėl atvejinių kirtimų. Nors kasatorės šioje byloje neprašo atlyginti miško vertės (*Voore Mets* prašo atlyginti tik žalą, atsiradusią dėl laikino darbų nutraukimo), tačiau tokios žalos atsiradimo galimybė nėra nereikšminga nagrinėjamam ginčui, nes ji iliustruoja kišimosi į kasatorių pagrindinę teisę į nuosavybę ir laisvę užsiimti verslu intensyvumą ir, priklausomai nuo to, kaip bus aiškinama 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka, gali pateisinti nukrypti leidžiančią nuostatą ir, apibendrinant, patvirtinti kitos kasacinio proceso šalies nurodymų neteisėtumą.
- 35 Preziumuotina, kad Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečioje įtraukoje miškas taip pat suvokiamas kaip ekonominis išteklius, įskaitant žalą, kuri atsiranda, jei jis lieka nenaudojamas. Ši nuostata grindžiama Berno konvencijos 9 straipsnio 1 dalies antra įtrauka, pagal kurią kiekviena Susitariančioji šalis gali leisti taikyti draudimo daryti neigiamą poveikį rūšims

išimtis, kad būtų išvengta didelių nuostolių miškams ir kitiems nuosavybės objektams (anglų k. *forests, ... and other forms of property*; vokiečių k. *Wäldern, ... und anderem Eigentum*; prancūzų k. *aux forêts, ...et aux autres formes de propriété*). Tai greičiau rodo, kad žalos miškui, kaip nuosavybės objektui, atsiradimas direktyvoje iš esmės taip pat laikomas nukrypti leidžiančia priežastimi. Šis požiūris taip pat atitinka direktyvos 2 straipsnyje nurodytą siekį suderinti prieštarigus interesus. Galimybė taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą dėl floros ir faunos, kaip gamtos išteklių, apsaugos numatyta Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto ketvirtoje įtraukoje.

- 36 Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad kai remiamasi Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka, tikėtina žala miško valdytojui, pateisinanti nukrypti leidžiančią nuostatą, turi būti tuo didesnė, kuo labiau nykstančios yra atitinkamos paukščių rūšys, kuo didesnė yra pasekmių joms tikimybė ir kuo rimtesnės šios pasekmės yra. Pagal Paukščių apsaugos direktyvos 9 straipsnio 1 dalį bet kokia leidžianti nukrypti nuostata taikoma su sąlyga, kad nėra kito priimtino sprendimo. Priimtinas sprendimas neturi būti vien teorinis. Atsižvelgiant į tai, kad Paukščių apsaugos direktyvos 2 straipsnyje minimi ekonominiai reikalavimai, preziumuotina, kad alternatyvus sprendimas turi būti priimtinas ir ekonominiu požiūriu. Žalą miškui, kaip nuosavybės objektui, turi atlyginti miško valdytojas, jei kirtimus reikia uždrausti siekiant apsaugoti nykstančias paukščių rūšis arba jei dėl kitų priežasčių kirtimai keltų pavojų direktyvos tikslams. Tačiau, jei kirtimai nekenkia direktyvos tikslams, turi būti leista taikyti leidžiančią nukrypti nuostatą, jei alternatyvos nesuteikia galimybės kirsti miško ekonomiškai naudingu būdu.
- 37 Viena vertus, kasatorės sujungtose bylose nepateikė jokių įtikinamų argumentų dėl alternatyvų nebuvimo. *Voore Mets* neteigia, kad sklype, dėl kurio vyksta ginčas, techniškai neįmanoma kirsti medienos kitu metu nei paukščių perėjimo laikotarpiu; ji tvirtina, kad nori kirsti medžius perėjimo metu dėl to, kad optimaliai išnaudotų savo gamybos priemones ir darbo jėgą. Ji paaiškino, kad grupėje, kuriai ji priklauso, tik 10–15 % metinių kirtimų vyksta pavasarį. Kita vertus, kadangi nė vienoje iš dviejų sujungtų bylų neįrodytas tikėtinas pavojus nepalankios būklės paukščių rūšims arba miško sklype esančių paukščių populiacijai, negalima teigti, kad tokios aplinkybės akivaizdžiai negali pateisinti leidžiančios nukrypti nuostatos.
- 38 Kolegija nemano, kad nesulaukus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pozicijos dėl esminių Paukščių apsaugos direktyvos aiškinimo klausimų, galima vertinti konkrečias aplinkybes, be kita ko, ar administracinis ir apeliacinis teismas pakankamai išsiaiškino faktines bylos aplinkybes, įskaitant galimą žalą kasatorėms tuo atveju, jei, taikant alternatyvų sprendimą, medžius miško sklypuose, dėl kurių vyksta ginčas, jos turėtų kirsti kitu metu.
- 39 Kasatorės iš esmės laikosi nuomonės, kad jei kirtimai nekeltų pavojaus [tikslui] pasiekti reikiamą paukščių populiacijos lygį, galimybės leisti taikyti pirmiau aprašytą leidžiančią nukrypti nuostatą nebuvimas negali būti proporcingas siekiant

direktyvos tikslo, kuriame pats Sąjungos teisės aktų leidėjas manė, kad svarbu atsižvelgti į ekonominius reikalavimus (2 straipsnis). Kolegijos nuomone, nesant galimybės taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą arba nustatčius pernelyg griežtas šios nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo sąlygas, dėl neproporcingumo taip pat būtų pažeista Chartijos 16 ir 17 straipsniuose įtvirtinta laisvė užsiimti verslu ir pagrindinė teisė į nuosavybę. Dėl šios priežasties *Riigikohus* taip pat mano, kad būtina pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl Paukščių apsaugos direktyvos suderinamumo su Sutartimis ir dėl jos galiojimo tiek, kiek pagal ją neleidžiama taikyti nukrypti leidžiančios nuostatos, kad būtų išvengta žalos, kuri atsirastų nekertant miškų, jei iš atsakymų į pirmiau pateiktus klausimus paaiškėtų, kad toks apribojimas egzistuoja.

- 40 Pažymėtina, kad nei LKS 55 straipsnio 3 dalies 4 punkte, nei 6¹ dalyje, nei kituose Estijos teisės aktuose nėra tiksliai reglamentuotos sąlygos, kuriomis galima nukrypti nuo LKS 55 straipsnio 6¹ dalies ir nuo šia nuostata perimto 5 straipsnio a, b ir d punktų tam, kad būtų išvengta didelės žalos miškui – įskaitant negautas pajamas iš miško kirtimo (žr. C-432/21, 73 punktas). Tačiau, *Riigikohus* nuomone, tokio reglamentavimo nebuvimas nekeičia būtinybės gauti aiškų atsakymą dėl direktyvos aiškinimo ir jos galiojimo. Jei iš prejudicinio sprendimo paaiškėtų, kad valstybėms narėms buvo suteikta pakankama diskrecija leisti taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas miškininkystės srityje, tiksliai apibrėžtų išimčių nebuvimas galėtų prieštarauti Konstitucijai arba užkirsti kelią *Keskkonnaamet* priimti sprendimus šioje byloje ir panašiomis aplinkybėmis.
- 41 Kolegija sutinka su [abiejų] teismų nuomone, kad galiojantis pranešimas apie ūkininkavimą miške ir tai, kad jam nebuvo taikomi reikalavimai, nėra kliūtis nurodyti įgyvendinti LKS 55 straipsnio 6¹ dalyje numatytus draudimus. Leidimas kirsti mišką nesuteikia besąlygiškos miško kirtimo teisės. LKS 55 straipsnio 6¹ dalies nuostatą turi būti laikomasi ir pranešimo apie ūkininkavimą miške galiojimo laikotarpiu. Argumentas, kad tai įpareigoja miškų valdytojus atlikti ornitologinius tyrimus, yra klaidingas. Miško valdytojas, kiek jis pagrįstai gali tai numatyti, privalo užkirsti kelią paukščių trikdymui. Net ir tuomet, jeigu *Keskkonnaamet* suklydo miško kirtimo leidime nenustatydama reikalavimų, kurie būtina siekiant laikytis LKS 55 straipsnio 6¹ dalies (žr. kolegijos sprendimo Nr. 3-21-979/44 26 punktą), tai neatleidžia miško valdytojo nuo teisės aktuose nustatytų reikalavimų vykdymo.
- 42 Keisdama savo administracinę praktiką *Keskkonnaamet* nepažeidė kasatorių teisėtų lūkesčių. Administracinė praktika, ypač jei vėliau paaiškėja, kad ji buvo neteisėta, negali sukelti absoliučių teisėtų lūkesčių, kad administravimo institucija panašiai elgsis ir ateityje. Nagrinėjamu atveju *Keskkonnaamet* praktikos pakeitimas negali būti laikomas savavališku. Pagrindinė to priežastis – Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Skydda Skogen*. Ar minėto sprendimo nuostatos taikomos ir Paukščių apsaugos direktyvai ir ar iš Sąjungos teisės išplaukia, kad praktikos pakeitimas apskritai buvo būtinas, bus galima išsiaiškinti po prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros.